

Nr 31

Utlåtande i anledning av väckta motioner om rätt till barnpension för barn utom äktenskap i visst fall.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 366 i första kammaren av herr *Jacobsson* och fröken *Nordström* samt nr 429 i andra kammaren av herrar *Hammar* och *Anderson* i Sundsvall.

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådan ändring av lagen om barnpensioner att barn utom äktenskap, vars moder avlidit och beträffande vilket faderskapet ej fastställts, måtte erhålla rätt till barnpension enligt samma bestämmelser, som gäller för barn, vars båda föräldrar avlidit».

Gällande bestämmelser

Enligt lag den 5 maj 1960 om barnpensioner skall under de förutsättningar som angives i lagen för barn, vars fader eller moder eller båda föräldrar avlidit, av allmänna medel utgå barnpension. Sådan pension utgår till och med den månad, under vilken barnet fyller sexton år och utgör för år räknat 1 400 kronor för barn, vars båda föräldrar avlidit, och 1 000 kronor för annat barn.

Regler om *föräldrars underhållsskyldighet gentemot barn* ges i 7 kap. föräldrabalken. Föräldrarna är skyldiga att vidkännas kostnaden för barnets uppehälle och utbildning, om ej barnet har egna tillgångar. Underhållsskyldigheten upphör ej innan barnet erhållit den utbildning som med hänsyn till föräldrarnas villkor och barnets anlag må finnas tillbörlig och ej i något fall förrän barnet fyllt sexton år (1 §). Är barnet, sedan dess rätt till underhåll enligt 1 § upphört, i följd av sjukdom eller annan dylik orsak ur stånd att själv försörja sig, är föräldrarna i mån av förmåga skyldiga att giva barnet skäligt underhåll (3 §). I kostnaden för barnets underhåll skall envar av föräldrarna taga del efter sin förmåga. Fader eller moder, som *ej har vårdnaden om barnet*, skall betala *underhållsbidrag* (2 §). Adoptant och adoptivbarn har samma plikt att underhålla varandra som föräldrar och barn (5 §).

Frågan om *vårnaden om barn* regleras i 6 kap. föräldrabalken. Barn i äktenskap står under föräldrarnas vårdnad enligt vad nedan sägs till dess det fyllt tjuguettt år eller ingått äktenskap (1 §). I vissa fall tillkommer emellertid vårdnaden endast endera av föräldrarna. Gör en av föräldrarna sig skyldig till grovt missbruk eller till grov försummelse vid vårdnadens utövande, eller är han hemfallen åt missbruk av rusgivande medel, eller för han ett lastbart liv, eller är han till följd av frånvaro, sjukdom eller annan orsak för längre tid förhindrad att delta i vårdnaden, äger rätten förordna, att vårdnaden skall tillkomma allenast den andre (6 §). Lever föräldrarna på grund av söndring åtskilda, skall rätten på ansökan av endera förordna, vilken av dem som skall ha vårdnaden om barnen eller, om ej alla barnen bör stå under den enes vårdnad, huru de skall fördelas mellan föräldrarna. Dömes till återgång av föräldrarnas äktenskap eller till hemskillnad eller äktenskapsskillnad mellan dem, skall rätten tillika meddela förordnande angående vårdnaden om barnen (7 §). Barn utom äktenskap står under moderns vårdnad till dess det fyllt tjuguettt år eller ingått äktenskap. Är föräldrarna ense, att fadern skall träda i moderns ställe, skall han, på anmälan, av rätten förordnas att övertaga vårdnaden om barnet, om han är lämplig därtill. Vidare gäller, att om modern finnes ej vara lämplig att utöva vårdnaden, skall rätten överflytta vårdnaden å fadern eller särskilt förordnad förmyndare (12 §).

I vissa fall utges av allmänna medel *förskott å underhållsbidrag* enligt regler i lagen den 11 juni 1943 om förskottering av underhållsbidrag till barn (bidragsförskottslag). Barn, vars fader eller moder enligt rättens beslut eller skriftligt, av två personer bevitnat avtal är pliktig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet utgiva underhållsbidrag till barnet, äger att, där den underhållsskyldige underlåter att betala förfallet belopp, i den utsträckning och under de villkor som anges i lagen att av allmänna medel erhålla förskott å underhållsbidraget (bidragsförskott). Vad sålunda stadgats äger dock icke tillämpning i fråga om barn, vars föräldrar sammanbo, eller beträffande barn, som bor tillsammans med den underhållsskyldige (1 §). Bidragsförskott utgår icke för längre tid än till och med dagen före den, då barnet fyller sexton år (2 §), och skall vidare ej utgå, sedan skyldigheten att utge underhållsbidrag till barnet upphört (12 § 1 mom.). Förskottet utgår med det belopp den underhållsskyldige jämlikt rättens beslut eller enligt avtal är skyldig att utgiva till barnets underhåll, dock högst med 996 kronor för år räknat (8 §). Har faderskapet ej fastställts beträffande barn utom äktenskap skall anses, att fadern genom beslut eller skriftligt, av två personer bevitnat avtal blivit ålagd att utgiva underhållsbidrag till barnet med 996 kronor om året från och med den månad, under vilken barnet fyllt tre år, till och med dagen före den då barnet fyller sexton år (13 §).

Historik

I proposition nr 75 till 1960 års riksdag anförde föredragande departementschefen, statsrådet Nilsson, bland annat:

»I likhet med socialförsäkringskommittén och remissorganen anser jag att barnpension bör utgå både till barn, vars fader avlidit, och till barn, vars moder avlidit. En anknytning till den huvudsakliga försörjarens fränfälle torde, bl. a. med hänsyn till vissa svårigheter att avgöra vem av föräldrarna som skall anses intaga nämnda ställning, inte vara lämplig.

När det gäller pensionens storlek till barn, vars båda föräldrar avlidit, förordar kommittén samma pensionsbelopp på 1 000 kr. som då en av föräldrarna är död, medan tre reservanter föreslår att beloppet skall vara 1 500 kr. Det kan givetvis sägas, att barn som mist båda föräldrarna befinner sig i en sämre ekonomisk belägenhet än barn, som har en av föräldrarna i livet. Detta är dock inte alltid förhållandet, och då tilläggspensioner börjar utgå blir det regelmässigt inte så. Tilläggspensionen efter fadern är således, om modern också är död, till ett barn 40 procent av faderns egenpension mot 15 procent om modern lever och har änkepension. Är de föräldralösa barnen två, får de vardera 25 procent av faderns egenpension mot 12,5 procent om modern lever, o. s. v. De nuvarande särskilda barnbidragen förhöjes inte, om båda föräldrarna är döda. Med hänsyn till den förbättring, som införandet av barnpensionerna omedelbart kommer att innebära för bl. a. de föräldralösa barnen, och till storleken av de förmåner som dessa barn erhåller om hänsyn toges till både folkpension och tilläggspension finner jag mig böra godtaga kommitténs förslag att någon förhöjning av barnpensionen inte sker i detta fall.

Den föreslagna höjningen av de särskilda barnbidragens maximibelopp har tillstyrkts under remissbehandlingen. Även enligt min mening bör en höjning genomföras. Samtidigt synes det lämpligt att också bidragsförskotten, som står de särskilda barnbidragen nära, höjes från 720 kr. om året till ett belopp i samma storleksordning som barnpensionerna. Med hänsyn till bidragsförskottens anknytning till de i regel månatligen bestämda underhållsbidrag, som de bidragsskyldiga enligt dom eller avtal har att utgiva, synes bidragsförskottets maximibelopp för år böra vara jämnt delbart med 12. Beloppet kan lämpligen sättas till 996 kr. om året, motsvarande 83 kr. i månaden. Samma belopp bör gälla som maximum för återstående särskilda barnbidrag.

I detta sammanhang synes de särskilda barnbidragen till vissa utomäktenskapliga barn böra överföras från folkpensioneringen till barnavården och

samordnas med bidragsförskotten. Det blir då konsekvens i behandlingen av de båda fallen då fadern är känd men inte betalar sitt underhållsbidrag resp. då fadern är okänd. Stödet från det allmänna lämnas i båda fallen utan inkomstprövning.»

I propositionen föreslogs samma barnpensionsbelopp, 1 000 kronor, oavsett om endera av eller båda föräldrarna avlidit.

I sitt utlåtande nr 20 år 1960 anförde andra lagutskottet bland annat:

»Vid sitt ställningstagande i pensionsfrågan uttalade 1958 års A-riksdag, att barnpension med 1 000 kr. om året borde införas fr. o. m. den 1 juli 1960 för barn, vars huvudsakliga försörjare avlidit. Pensionen skulle utgå till dess barnet fyllt nitton år. Den skulle icke vara inkomstprövad. Riksdagen hemställde därjämte om utredning av frågan, huruvida barnpension borde utgå även då den icke huvudsakliga försörjaren avlidit, ävensom av frågan, huruvida pension skulle utgå med högre belopp, då båda föräldrarna avlidit.

I enlighet med dessa riksdagens beslut framlade 1958 års socialförsäkringskommitté förslag till närmare bestämmelser i ämnet. Därvid föreslog kommittén, att barnpension skulle utgå såväl då fadern som då modern avlidit. Det förhållandet att båda föräldrarna avlidit borde enligt kommittén inte verka förhöjande på pensionen. I övrigt överensstämde förslaget med de av riksdagen uttalade önskemålen.

I föreliggande proposition föreslås införandet av barnpensioner i enlighet med socialförsäkringskommitténs förslag, dock att pensionerna skall utgå endast till dess barnet fyllt sexton år.

I motionerna I: 575 och II: 713, motionerna I: 577 och II: 718 samt motionerna I: 578 och II: 716 har hemställts att barnpension till barn, vars båda föräldrar avlidit, skall utgå med 1 500 kronor per år. Departementschefen har i likhet med socialförsäkringskommittén ansett, att pensionen även i dessa fall bör utgå med 1 000 kr. om året. Denna ståndpunkt har motiverats med att de föräldralösa barnen i allmänhet kommer att erhålla betydligt bättre förmåner från tilläggspensioneringen än de barn, som mist allenast en av föräldrarna. Sålunda skall ett barn, vars båda föräldrar är döda, i tilläggspension få 40 procent av faderns egenpension mot 15 procent, om modern lever och uppbär änkepension. Finns det två barn, erhåller de vardera 25 procent av faderns egenpension, om båda föräldrarna är döda, mot 12,5 procent, om modern lever. Även utskottet anser med hänsyn till dessa förhållanden att pensionen till de barn, vars båda föräldrar avlidit, bör utgå med 1 000 kr. Utskottet kan därför inte biträda förevarande motionsyrkanden.»

På grund av det anförda hemställde utskottet, att riksdagen måtte antaga det genom propositionen framlagda förslaget.

Vid utlåtandet fanns fogad *reservation* av följande lydelse:

»I motionerna I: 575 och II: 713, motionerna I: 577 och II: 718 samt motionerna I: 578 och II: 716 har hemställts, att barnpension till barn, vars båda föräldrar avlidit, skall utgå med 1 500 kronor per år. Departementschefen har i likhet med socialförsäkringskommittén ansett, att pensionen även i dessa fall bör utgå med 1 000 kr. om året.

Utskottet vill för sin del ansluta sig till den uppfattning som kommit till uttryck i de ovannämnda motionerna. Det får nämligen enligt utskottets mening anses klart, att de barn som förlorat båda föräldrarna har ett avsevärt större behov av ekonomisk hjälp än de vilka har en av föräldrarna kvar i livet.

Oavsett om barnen i en familj drabbas av förlusten av endast den ena eller båda föräldrarna blir de för sin försörjning beroende av även annan ekonomisk hjälp än den som folkpensionen ger. Detta behov av tillskott måste emellertid bli större för de föräldralösa barnen. Det är rimligt att man vid utformningen av grundskyddet beaktar denna skillnad.

Utskottet anser det därför väl motiverat att barnpensionen till barn, vars båda föräldrar avlidit skall utgå med det av motionärerna föreslagna högre beloppet av 1 500 kr. om året. Merkostnaderna härför har beräknats till ca 750 000 kr. vid en barnpensionsålder av 16 år.»

Vid riksdagens behandling av frågan stannade kamrarna i skiljaktiga beslut på så sätt att första kammaren biföll utskottets hemställan och andra kammaren biföll reservationen.

I sitt av riksdagen godkända *memorial nr 37 år 1960* hemställde *andra lagutskottet*, att riksdagen måtte antaga propositionen med den ändringen att barnpension skulle utgöra för år räknat 1 400 kronor för barn vars båda föräldrar avlidit och 1 000 kronor för annat barn. Lag i ämnet utfärdades den 5 maj 1960.

Motionerna

Motionärerna har anfört:

»Enligt 1960 års lag om barnpensioner utgör barnpensionen för år räknat 1 400 kr. för barn vars båda föräldrar avlidit och 1 000 kr. för barn vars fader eller moder avlidit. Samtidigt som lagen om barnpensioner antogs beslutade riksdagen vissa ändringar i lagen om bidragsförskott. Bland annat höjdes bidragsförskotten till maximalt 996 kr. per barn och år. Beträffande barn utom äktenskap bestämdes därjämte i bidragsförskottslagens 13 § att därest faderskapet ej fastställts, skulle anses som om fadern genom beslut eller avtal blivit ålagd att utgiva underhållsbidrag till barnet med 996 kr. om året från och med den månad under vilken barnet fyllt tre år till och med dagen före den då barnet fyller sexton år. Bidragsförskott kan därigenom utgå till barnet med 996 kr. per år. Eftersom faderskapet ej kun-

nat fastställas är barnet i realiteten att anse som faderlöst. Därest modern avlider, blir barnet alltså såväl fader- som moderlöst. Enligt lagen om barnpensioner i dess nuvarande lydelse kan barnet emellertid icke erhålla högre barnpension än 1 000 kr. per år. Det torde emellertid vara rimligt att barnpensionen i dylika fall må utgå med samma belopp som till föräldralösa barn. Vi föreslår alltså att lagen om barnpensioner måtte ändras i detta syfte.»

Utskottet

Enligt lagen den 5 maj 1960 om barnpensioner erhåller barn, vars fader eller moder eller båda föräldrar avlidit, av allmänna medel barnpension. Sådan pension utgår till och med den månad, under vilken barnet fyller sexton år och utgör för år räknat 1 400 kronor för barn, vars båda föräldrar avlidit, och 1 000 kronor för annat barn.

I vissa fall utges av allmänna medel förskott å underhållsbidrag. Barn, vars fader eller moder enligt rättens beslut eller skriftligt, av två personer bevitnat avtal är pliktig att till fullgörande av lagstadgad underhållsskyldighet utgiva underhållsbidrag till barnet, äger att, där den underhållsskyldige underlåter att betala förfallet belopp, i den utsträckning och under de villkor som anges i lagen av allmänna medel erhållna bidragsförskott. Förskottet utgår med det belopp den underhållsskyldige jämlikt rättens beslut eller enligt avtal är skyldig att utgiva till barnets underhåll, dock högst med 996 kronor för år räknat. Har faderskapet ej fastställts beträffande barn utom äktenskap skall anses, att fadern genom beslut eller skriftligt, av två personer bevitnat avtal blivit ålagd att utgiva underhållsbidrag till barnet med 996 kronor om året från och med den månad, under vilken barnet fyllt tre år, till och med dagen före den då barnet fyller sexton år. Bidragsförskott utgår ej till barn som är berättigat till barnpension.

Motionärerna framhåller, att enligt nuvarande regler ett barn, vars båda föräldrar avlidit, erhåller barnpension med 1 400 kronor, under det att ett barn, vars moder avlidit och beträffande vilket faderskapet icke kunnat fastställas, får barnpension med 1 000 kronor. Enligt motionärernas uppfattning är i sistnämnda fall barnet att jämställa med ett föräldrarlöst barn. Barnpension bör på grund härav utgå med det högre beloppet. I motionen har därför yrkats, att barnpension i dessa fall måtte utgå med 1 400 kronor om året.

Utskottet delar motionärernas uppfattning och hemställer på grund därav,

att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 366 och II: 429, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om

förslag till sådan ändring av gällande bestämmelser, att barn utom äktenskap, vars moder avlidit och beträffande vilket faderskapet ej fastställts, erhåller rätt till barnpension enligt samma bestämmelser, som gäller för barn, vars båda föräldrar avlidit.

Stockholm den 11 april 1961

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Strand, Nils Elowsson, Axel Svensson, fru Hamrin-Thorell, fru Carlqvist, fröken Nordström, herrar Eric Carlsson* och Kaijser;

från a n d r a kammaren: herrar Anderson i Sundsvall, Nilsson i Göteborg, fröken Wetterström, herrar Odhe, Wiklund i Stockholm, Wahrendorff, fru Svensson i Kungsör och herr Svensson i Kungälv.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.